

41. Островий В. М. В. О. Геринович – ректор Кам’янець-Подільського інституту народної освіти (1923-1928 рр.)//Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр./[редкол.: П. Т. Тронько (гол. ред.), О. М. Завальнюк (відп. ред.), Л. В. Баженов та ін.]. Кам’янець-Подільський: Оіюм, 2006. Т. 6. С. 122–133.
42. Присяжнюк К. Сторінки історії. Спогади студентів двадцятих років//Радянський студент. Кам’янець-Подільський, 1968. 13 червня. №22 (565). С. 2.
43. Рябченко О. Життя студентів радянської України у сатирико-гумористичній літературі 1920-х років//Київська старовина. Київ, 2008. №5. С. 46–64.
44. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 166. Оп. 4. Спр. 630.
45. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 909.
46. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 1488.
47. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 1498.
48. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 10. Спр. 1558.
49. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 11. Спр. 148.

Summary

In the article, based on, above all, archival sources and periodical press materials, the state of labor discipline among the students of the Kamenets-Podilsky Institute of Public Education (social education, teacher's college) was analyzed. It is noted that to comply with discipline in universities have developed regulations that students must observe. The author proves that during the studied decades the attendance of classes improved. In the first half of the 20's. XX century. students badly appeared on them. Closer to the middle of the decade, the percentage of attendance began to increase noticeably. The increase in admissions falls on the years of the Holodomor of 1932-1933. Unsatisfactory nutrition negatively affected the productivity of students, attendance classes. The article says that with a decrease in the intensity of hunger, the percentage of attendance was improved. Most passes were made during the spring sowing campaign or harvesting, when students were attracted to public and organizational work in the villages. It is said that administrative and public methods of influence were used to improve academic performance and combat pass. On specific examples, the author proves that some of the students were dismissed for inaccessibility and absence of classes, for shameful acts, for "desertion for training," and for "littunism". It is noted that some of the teachers did not professionally relate to the teaching of disciplines entrusted to them. At the same time, it is said that there have been cases of unethical attitude towards teachers, who sometimes bordered on rudeness.

Key words: *students, institute, discipline, attendance, desertion, omissions, methods of influence.*

УДК 001.8:81'28]:378.4.093.5(477.43-21)

Коваленко Наталія, Коваленко Борис,
м. Кам’янець-Подільський

ІСТОРІЯ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КАФЕДРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (60-70 РОКИ ХХ СТ.)

У статті висвітлюється історія діалектологічних досліджень кафедри української мови (60-70 роки ХХ ст.). Викладачі кафедри (К.С. Баценко, Т.А. Бабіна, П.Є Ткачук) активно долучалися до лінгвістичних дискусій, які велися в Україні у той час, і своєю громадською діяльністю та науковими працями сприяли створенню Атласу української мови, заклали підґрунтя для існування Центру діалектологічних досліджень, який і досі функціонує при

кафедрі української мови.

Ключові слова: діалектологічні дослідження, подільські говірки, фонетичні риси, морфологічні риси, К.С. Баценко, Т.А. Бабіна, П.Є Ткачук

Заснування кафедри української мови пов'язане з подвижницькою діяльністю професора Івана Огієнка від часу відкриття в жовтні 1918 року Кам'янець-Подільського Українського Державного Університету. До початку II Світової війни кафедра зазнавала ряду реорганізацій, у післявоєнний період вона відновила свою роботу вже як підрозділ учительського інституту, а як самостійний навчально-науковий підрозділ кафедра української мови починає функціонувати з 1970 року. Період від середини минулого століття і дотепер позначився тим, що наукові інтереси кафедри були пов'язані зокрема й з вивченням подільських і південно-волинських говірок, а також збиранням діалектного матеріалу за програмою до "Атласу української мови". Різні мовно-структурні рівні подільських говірок були і є об'єктом дослідження викладачів кафедри української мови. Так, фонетичні особливості досліджували К.С. Баценко, Т.А. Бабіна, П.Є. Ткачук, словотвірні – були предметом зацікавлень Т.А. Бабіної, Л.Г. Яропуд, Б.О. Коваленка, лексичні риси подільського говору вивчали К.С. Баценко, А.М. Мединський, Б.О. Коваленко, І.М. Потапчук, фраземи говірок Західного Поділля на позначення явищ, ознак та процесів, пов'язаних із життям та діяльністю людини обрала предметом свого дослідження Н.Д. Коваленко, синтаксичними рисами подільського говору цікавиться О.М. Мозолюк, взаємодію подільських говірок з іншими суміжними описали К.С. Баценко, та Н.П. Шеремета.

Одним із перших діалектологів кафедри української мови була Катерина Савівна Баценко (дівооче прізвище – Заблоцька). Народилася майбутній науковець 05 грудня 1921 року в селі Вила-Ярузькі (нині Чернівецького району Вінницької області). Закінчила 1936 року семирічну школу в рідному селі, 1939 року – Хрнінівську середню школу, після закінчення якої, вступила до Одеського державного університету на філологічний факультет (українське відділення). Навчання у виші перервала війна. Повернувшись на батьківщину, К.С. Баценко працювала на різних сільськогосподарських та польових роботах, а з жовтня 1942 по квітень 1943 року – вчителем української мови та фізики в 5-7 класах середньої школи в с. Лозове Чернівецького району Вінницької області. У 1946 році, після закінчення університету, ще рік навчалася в асистентурі й була направлена на роботу до Луцького учительського інституту. Від вересня 1950 року – старший викладач, доцент, завідувач кафедри української мови Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. В 1959 році Катерина Савівна захистила в Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка кандидатську дисертацію "Суфіксальне творення іменників в «Енеїді» Івана Котляревського". Від 1981 року – пенсіонер, періодично викладала в інституті. Померла 1 березня 2002 року.

К.С. Баценко докладала чимало зусиль для записування матеріалів до Лексичного атласу української мови, а її праці з української діалектології й досі

привертають увагу науковців.

У своїй розвідці “Про вживання назв деяких побутових речей в говірках Хмельниччини” [13] К.С. Баценко звертає увагу на те, що початок дослідження подільського говору заклав К.П. Михальчук у своїй праці “Нарѣчія, поднарѣчія и говори Южной Россіи въ связи съ нарѣчіями Галичини”. На думку дослідниці, у мові жителів Хмельниччини, особливо у лексиці, поряд зі словами східнослов’янського походження, вживаються слова, які поширилися з польської, литовської, молдавської та ін. мов. Дослідниця стверджувала, що деякі загальноновживані слова поступово витіснять менш вживані і як приклад наводила лексему *скатерка*, яка замінила діалектні *обрус*, *обрусок*, розмовне *настільник*. Водночас мовознавець доводила, що діалектна лексика є досить стійкою та має свої зони поширення, наприклад назва *мішка* має такі відповідники: *опалка*, у різних фонетичних варіантах має поширення по всій Хмельниччині, *рептух* та похідні від нього зафіксовано лише у деяких говірках Чемеровецького, Смотрицького, Кам’янець-Подільського районів, *тайстра* – лише в окремих населених пунктах області, однак не зазначено у яких. Отже, розгляд окремих назв речей матеріальної культури, дозволив К.С. Баценко зробити висновок, що своїми лексичними особливостями говірки Хмельниччини значно відрізняються від норм літературної мови. В складі їх діалектної лексики відмічено як слова спільнослов’янського походження (*верета*), так і запозичені елементи (*рептух*, *сакви*, *тайстра*), що поширилися тут в різні історичні часи.

Продовжує дослідниця аналізувати побутові назви говірок Хмельниччини і в наступних своїх розвідках, серед них *ночви*, *сковорода*, *гличик*, *збанок* [12], *козел*, *кошик*, *рубель* [11]. К.С. Баценко констатує, що, на жаль, лексика народної мови Хмельниччини мало привертала увагу дослідників, хоч вивчення лексичних особливостей цього ареалу має важливе значення як для історії розвитку мови, так і для визначення певних діалектних груп на даній території. Кожну з аналізованих лексем літературного походження мовознавець доповнює синонімами, вживаними на досліджуваній території, наприклад: *ночви* – *нецьки*, *нецьки*, *нецята*, *пінка*, *діжа*, *діжка*, *корито*; *сковорода* – *пательня*, *шковорода*, *шкуруда*; *гличик* – *гладущик*, *гладушка*, *глек*; *збанок* – *жбан*; *кошик* – *кіш*, *коб’ялка*; *козел* – *козьол*, *козляня*, *цап*, *цапки*; *рубель* – *магіль*, *лупіг*, констатуючи, що ступінь поширення розглянутих назв побуту у говірках Хмельниччини неоднаковий. Більшість таких слів, переважно спільнослов’янського походження (*кошик*, *рубель*), часто вживається в мові населення області, однак є й такі, що відомі лише окремим говіркам (*магіль*, *коб’ялка*).

Не залишилися поза увагою дослідниці й назви сільськогосподарських знарядь та їх частин. До загальноновживаних назв *лопата*, *терлиця*, *ціпилно* [9], *сапа* [14] вона подає говіркові синоніми, що мають, як правило, розгалужену мережу фонетичних і морфологічних варіантів: *лопата* – *заступ*, *городник*, *рискаль*; *терлиця* – *терниця*, *гуна*, *баба*, *бительня*, *збиванка*, *чавуха*, *побивачка*, *бійниця*, *бательня*, *мидлиця*, *тіпалка*; *ціпилно* – *ціпильня*, *ціпило*, *ціпильник*, *ціпило*, *ціписько*, *ціпильницько*, *держало*, *ручиця*, *чипільно*; *сапа* – *граса*,

копаниця, копаниця, купаниця, восанка, мотика. На думку К.С. Баценко, навіть коротке ознайомлення з деякими особливостями сільськогосподарської лексики, поширеної в говірках Хмельниччини, свідчать про її багатство, про співіснування і взаємодію діалектної та загальнолітературної лексики сільського господарства.

Розглядаючи терміни обробки дерева (*сокира, топор, барда*) з їх фонетичними та морфологічними варіантами в говорах Хмельниччини [15], дослідниця констатує, що вони становлять паралелізм й синонімію в мові населення. Такі слова як *топор, топорец, барда, бардина* та ін. широко відомі носіям подільських говірок, а лесеми *бардач, бардинка* трапляються значно рідше.

Аналізуючи староукраїнські елементи в лексиці говірок Хмельниччини [7; 8], К.С. Баценко вважає, що історичні обставини суспільного розвитку Поділля й Південної Волині зумовили наявність у лексичному складі сучасних говірок цього ареалу значної кількості специфічних обласних слів. Серед них помітний шар становлять лексичні архаїзми, спільнослов'янські та спільносхіднослов'янські слова, що вживалися у староукраїнську добу, але уже віджили, перестали бути нормою української літературної мови. У семантичному відношенні староукраїнські елементи в лексиці досліджуваних говірок дослідниця поділяє на дві групи: 1) слова, які зберегли давнє значення (*вети^р, веприк* 'кабан', 'кабанчик'; *виви^риця, вивірка вивіурка* 'білка'; *видіти* 'бачити'; *квасний* 'кислий' та ін.), 2) слова цього шару, які в процесі історичного розвитку змінили свою семантику (*обрус* – 'скатерка' (сучасне), 'хустка', 'рушник' (староукр.); *рискаль* – 'лопата', 'заступ' (сучасне), 'кирка' (староукр.)). Підсумовуючи, вона констатує, що у кількісному відношенні збереження архаїчної лексики у різних групах досліджуваних говорів не однаково. Найбільша кількість староукраїнських слів (*віно, клякати, нині, пратати, стрий*), відомих і сусіднім буковинським говіркам, фіксується у подільських говірках, розміщених на території південно-західних районів – Городоцького, Дунаєвецького, Кам'янець-Подільського, Чемеровецького. Значно менше їх (*хустка, челядь*) засвідчують південно-волинські говірки.

У ще одній статті "З історії житла на Поділлі" [10] К.С. Баценко зазначає, що житлові та надвірні будівлі на Поділлі й Волині зберігають певну специфіку. Дослідниця фіксує низку лексем, характерних для будівництва. Розпочинали будівництво дерев'яного житла із *заклацин* – 'закладання (закопування) гуртом в землю товстих балок з отворами'. Хати даного ареалу бувають із *сирівки, глини*. *Глиняні вальковані хати*, констатує дослідниця, робили *толокою*. Опорою для стін і *верха* у них служили *слупи* (стовпи), які ставили на квадратні *камені-бабки*. На півночі хати огороджували *деревом, лозою, пруттям*, на півдні переважали *мури, волоки, ворини*. Селянське житло незалежно від матеріалу, способу будування, форми й розмірів на досліджуваній території звалося *хата*, а також – *дім, хороми, халуна, бурдей*.

Мовознавець докладно аналізує кожен із названих лексем: коли і за яких обставин вживається кожна із них. Пізніше у будівельній лексиці з'явилися такі слова як: *сіни, мала хата, велика хата, ванькир* 'кухня', *чиста хата*, згодом

сучасні – *прихожа, спальня, зала, кухня* та ін. У висновках зазначено, що різні види старого й нового житла, предмети матеріальної культури, побуту, що значною мірою відображають життя народу, його історію, – й невичерпне джерело краєзнавчої роботи.

К.С. Баценко неодноразово представляла кафедру української мови нашого вишу на Республіканських діалектологічних нарадах. На XII нараді, у якій взяли участь такі відомі діалектологи як, Ф.Т. Жилко, Й.Й. Дзендзелівський, Г.Ф. Шило, І.Г. Матвіяс, вона виступила із доповіддю про назви побутових реалій в говірках Хмельниччини [17] у якій зазначила, що лексика західноподільських та волинських говірок загалом і побутова зокрема, вивчена недостатньо. Саме через це неабияке зацікавлення викликають деякі назви побутових реалій, а також їх фонетичні, морфологічні та акцентуаційні варіанти. Аналізовану лексику вчена порівнює не лише із літературною мовою, а й з суміжними діалектами.

Цікавою є спроба К.С. Баценко розглянути ойконіми, що походять з місцевих апелятивів [16]. Таких топонімів, на її думку, порівняно небагато (понад 80 із 1510 населених пунктів області), а за значенням вихідних основ вона їх поділяє на такі групи: 1) *фізіографічні* (с. Бокаївка – від *бокай* ‘глибока болотиста яма, над якою розкинулося село’; с. Струга – від *струга* ‘рівчак, яр’), 2) *власні географічні назви, що вказують на відношення людської діяльності до певного місця* (с. Нова Гута, с. Стара Гута – від *гута* ‘скляний завод’), 3) *ойконіми за типом житлових і господарських будівель у минулому* (села Велика Клітна і Мала Клітна – від *кліть* ‘комора’), 4) *топоніми за назвами побутових реалій, страв* (с. Волудринці – від *волудра* ‘страва із запареного борошна’), 5) *назви за родом діяльності людей* (с. Шмирки – від *шмир* ‘особа, що добуває смолу’), 6) *назви населених пунктів, у яких представлена рослинність* (с. Кугаївці – від *куга* ‘рогіз’), 6) *назви населених пунктів, у яких представлено правові відносини* (с. Волиця, с. Волиця друга, с. Волиця Польова).

Діалектологічні дослідження цікавили також ст. викладача кафедри української мови Т.А. Бабіну. Народилася Тамара Андріївна 1922 року в с. Яланець Томашпільського р-ну Вінницької обл. Навчалася на філологічному факультеті (українське відділення) Харківського державного університету ім. М.О. Горького (сьогодні – Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна). Після закінчення вишу працює вчителем української мови та літератури у м. Горлівці, а з листопада 1947 року і до жовтня 1977 року – на посаді асистента, ст. викладача кафедри української мови нашого університету. Темою свого наукового дослідження Т.А. Бабіна обрала говірки Орининського р-ну. У своїх статтях вона характеризує фонетичні особливості говірок Кам’янецьчини [1; 2; 5; 6]. Вивчення говірок цього ареалу, як зауважує дослідниця, становить значний науковий інтерес, оскільки вони формувались за специфічних історичних обставин, – в умовах тісних і тривалих господарських та культурних контактів з представниками російських, польських і в меншій мірі молдавських говірок. Джерельною базою для дослідження слугували власні спостереження авторки, польові дослідження, здійснені студентами філологічного факультету Кам’янець-Подільського педінституту, та праці з

діалектології. Серед фонетичних особливостей подільських говірок Т.А. Бабіна виділяє такі (подамо найголовніші): ненаголошений звук *і* послідовно замінюється *и* (*огирок, гиркий, гил'ака, иначий*), ненаголошений звук *и* (будь-якого походження) заступається *і* (*и'ірокий, гл'ібокий*), ненаголошений *е* виступає як *и* (*зилений, зимл'а, тисати, пикти*), звук *р* перед голосними *а, о, у, и* при відсутності йотації наступного голосного завжди твердий (*зора, рабий, расно, мірати*), подвоєння (подовження) м'яких приголосних в положенні перед старим звукосполученням «й + голосний» відсутнє (*жит'а, колос'а, груд'а*), звук *в* у позиції перед *а* ствердів, а попередній приголосний щодо звука *а* зберігає свою м'якість (*с'вато, с'ватий, ц'вах, ц'вашок*), відсутність чергування приголосних у формах 1-ої особи дієслів 2-ої діївідміни перед закінченням *'у* (*нос'у, кос'у, буд'у, голос'у, прос'у*).

Не залишаються поза увагою дослідниці й морфологічні особливості говірок Кам'янецьчини [3; 4]. У своїх розвідках вона характеризує найголовніші особливості словозміни та словотвору іменників, прикметників, займенників та числівників.

Викладачі кафедри української мови К.С. Баценко та Т.А. Бабіна викладали мовознавчі курси та прищеплювали любов до рідного слова студентам історико-філологічного факультету, на якому в 1959-1964 роках навчався майбутній знаний діалектолог Петро Єфремович Ткачук. Одразу після закінчення навчання в 1964 році цього старанного студента залишили працювати в інституті на посаді асистента кафедри української мови і літератури.

Петро Єфремович навчався в цільовій аспірантурі з 1970 р. до 1973 р. при Київському державному педагогічному інституті ім. О.М. Горького під керівництвом завідувача відділу діалектології Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН професора Федота Трохимовича Жилка. Темою дисертації було обрано вивчення фонетичної системи західноподільських говірок. Робота з питальниками та програмами, спілкування з носіями говірок захопили молодого аспіранта, а діалектологія стала проблемою досліджень на все життя.

Саме у 70-ті роки минулого століття Петро Єфремович активно здійснював польові записи на території Західного Поділля, підготував ряд наукових статей про мовні особливості цього регіону, а в 1975 році успішно захистив кандидатську дисертацію “Фонетична система західноподільських говірок української мови (Вокалізм та консонантизм)” [23]. Ця наукова робота і на сьогодні є цінною, а її матеріали увійшли до Атласу української мови. Дані, які зібрав П.Є. Ткачук, виявилися настільки важливими, що з 1983 року його запросили працювати в міжнародному творчому колективі науковців з підготовки “Загальнослов'янського лінгвістичного атласу” (Серія фонетико-грамматическая, в.1. Рефлексы *ě* (1988 р.); в.2а. Рефлексы *ę* (1990 р.); в.2б. Рефлексы *j* (1990 р.); в.3. Рефлексы **ьг, *ьг, *ьл, *ьл* (1994 р.)), що дало змогу створювати карти високого ступеня узагальнення, які відбивають відношення між сучасними слов'янськими діалектами за характером вияву сутнісних ознак картографованих явищ. За цей час разом з коментарями й індексами науковець підготував 10 карт.

У 1995 році Петро Єфремович створив і незмінно керував Центром мовознавчих студій Інституту української мови НАН України при Кам'янець-Подільському державному університеті, діяльність якого спрямована на утвердження української мови як державної, комплексне вивчення української мови, лексики, фраземіки та синтаксису південноволинських і подільських говірок, записування матеріалу до Загальнослов'янського лінгвістичного атласу, Лексичного атласу української мови, укладання діалектних словників, публікацію здобутих результатів і впровадження їх у вітчизняну науку, освіту, культуру та популяризацію надбань духовної культури українського народу.

Отже, польові дослідження 60-70 років ХХ ст. викладачів кафедри української мови ввели в науковий обіг цінний діалектний матеріал, а їх ґрунтовні описи стали основою вивчення історії української мови, зокрема діалектології. У наступні роки і до сьогодні викладачі кафедри, аспіранти систематизують та описують народне мовлення рідного краю.

Відкриття лабораторії діалектологічних досліджень при кафедрі української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є яскравим свідченням наукової зрілості університету як національної вищої школи: що більше буде таких наукових центрів, то яскравіше заявлятиме про себе університетська наука. Створений центр координує діалектологічні дослідження в університеті, є органічним та історично доцільним, адже Іван Огієнко, фундатор і перший ректор Кам'янець-Подільського університету, як відомо, багато працював у галузі діалектології, залишив цінний матеріал для наступних діалектологічних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабіна Т.А. Звукові зміни в говірках Кам'янець-Подільщини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей подільської історико-краєзнавчої конференції (Жовтень, 1965 р.). Хмельницький, 1965. С. 118-119.
2. Бабіна Т.А. Звукові зміни в говірках Кам'янець-Подільщини / Кам'янець-Подільський педагогічний інститут // Тези доповідей викладачів на звітній науковій сесії за 1964 рік (серпень 1965 р.). Кам'янець-Подільський, 1965. С. 101-102.
3. Бабіна Т.А. Особливості словозміни прикметників, займенників та числівників в говірках Кам'янець-Подільщини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей викладачів на звітній сесії про наукову роботу за 1961 рік. – Кам'янець-Подільський, 1961. С. 36-37.
4. Бабіна Т.А. Особливості словозміни та словотвору іменників в говірках Кам'янець-Подільщини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей викладачів на звітній сесії про наукову роботу за 1960 рік. Кам'янець-Подільський, 1961. С. 22-23.
5. Бабіна Т.А. Фонетичні особливості говірок Кам'янець-Подільщини в системі приголосних / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Доповіді та повідомлення на звітній науковій сесії кафедр інституту за 1962 рік (тези). Кам'янець-Подільський, 1963. С. 39-40.
6. Бабіна Т.А. Фонетичні особливості мови с. Чемерівці, Чемеровецького району Хмельницької обл. / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей на звітну наукову сесію викладачів Кам'янець-Подільського педінституту. Кам'янець-Подільський, 1960. С. 19-20.
7. Баценко Е.С. Древнерусские элементы в лексике Подолья и Волыни // Актуальные

- проблемы исторической лексикологии восточнославянских языков / Тезисы докладов и сообщений всесоюзной научной конференции. Днепропетровск, 1975. С.129-130.
8. Баченко К.С. Давньоруські елементи в лексиці говірок Хмельницької області / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей подільської історико-краєзнавчої конференції (Жовтень, 1965 р.). Хмельницький, 1965. С. 115-118.
 9. Баченко К.С. Деякі назви сільськогосподарських знарядь та їх частин у говірках Хмельниччини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей на звітній науковій сесії кафедр інституту за 1965 рік (вересень, 1966). Кам'янець-Подільський, 1966. С. 63-65.
 10. Баченко К.С. З історії житла на Поділлі / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут ім. В.П. Затонського // Тези доповідей V-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський, 1980. С. 84-85.
 11. Баченко К.С. Побутові назви «козел», «кошик», «рубель» та синоніми до них в говірках Хмельниччини / Кам'янець-Подільський педагогічний інститут // Тези доповідей викладачів на звітній науковій сесії за 1964 рік (серпень 1965 р.). Кам'янець-Подільський, 1965. С. 102-104.
 12. Баченко К.С. Побутові назви «ночви», «сковорода», «глечик», «збанок» та синоніми до них в говірках Хмельниччини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Доповіді та повідомлення на звітній науковій сесії кафедр інституту за 1962 рік (тези). Кам'янець-Подільський, 1963. С. 42-45.
 13. Баченко К.С. Про вживання назв деяких побутових речей в говірках Хмельниччини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Тези доповідей викладачів на звітній сесії про наукову роботу за 1961 рік. Кам'янець-Подільський, 1961. С. 32-34.
 14. Баченко К.С. Про вживання назв деяких сільськогосподарських знарядь у західноподільських говорах / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Матеріали другої подільської історико-краєзнавчої конференції. Львів, 1968. С. 218-219.
 15. Баченко К.С. Про деякі терміни обробки дерева в говорах Хмельниччини / Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут // Матеріали другої подільської історико-краєзнавчої конференції. Львів, 1968. С. 215-217.
 16. К.С. Баченко Локалізми в топонімії Хмельниччини // IV Республіканська ономастична конференція. Тези. К.: Наукова думка, 1969. С. 61-62.
 17. К.С. Баченко Про назви деяких побутових реалій в говорах Хмельниччини // Праці XII Республіканської діалектологічної наради. К.: Наукова думка, 1971. С. 298-304.
 18. Ткачук П.Є. Акцентні парадигми іменників і дієслів у західноподільських говірках (на матеріалі говірки с. Авратин Волочиського району Хмельницької області) / П.Є. Ткачук // XIV Республіканська діалектологічна нарада : тези доп. К., 1977. С. 48–50.
 19. Ткачук П.Є. Буковинско-поднестровско-подольские контактные и интерферентные явления (фонетический уровень) / П.Є. Ткачук // Совещание по Общеславянскому лингвистическому атласу : тез. докл. (Ужгород, 25-28 сент. 1973 г.). М., 1973. С. 64–65.
 20. Ткачук П.Є. Смежные волынско-поднестровско-подольские фонетические явления / П.Є. Ткачук // Совещание по Общеславянскому лингвистическому атласу : тез. докл. (Воронеж, 11 – 16 сент. 1974 г.). М., 1974. С. 56–57.
 21. Ткачук П.Є. Фонемні опозиції твердість-м'якість у західноподільських говірках / П.Є. Ткачук // Дослідження з фонетики, граматики і фразеології української мови : наук. зб. К., 1974. С. 8–10.
 22. Ткачук П.Є. Фонетичні варіанти лексемних структур у діалектному мовленні / П.Є. Ткачук // Дослідження з фонетики, граматики і фразеології української мови : наук. зб. К., 1974. С. 44–51.
 23. Ткачук П.Є. Фонетическая система западноподольских говоров украинского языка (Вокализм и консонантизм) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Українська мова» / П.Є. Ткачук. К., 1975. 27 с.

Summary

The article covers the history of dialectological researches of Ukrainian language department (60-70 years of the XX century). The teachers of the department (K. Batsenko, T. Babina, P. Tkachuk) actively participated in linguistic discussions that were held in Ukraine at that time, and by their social activities and scientific works they contributed to the creation of the Atlas of Ukrainian language, laid the foundations for the existence of Dialectological Researches center, which is still functioning at Ukrainian Language department.

Key words: dialectological researches, Podillia dialects, phonetic features, morphological features, K. Batsenko, T. Babina, P. Tkachuk.

УДК 378.093.5:821:378.4(477.43-21)

Насмінчук Галина, Рарицький Олег,
м. Кам'янець-Подільський

КЛЮЧОВІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА КОМПАРАТИВІСТИКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті, приуроченій століттю заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, викладена історія становлення і розвитку кафедри історії української літератури та компаративістики. Увага акцентується на знакових етапах функціонування підрозділу, обґрунтовано три періоди його розвитку: 1) 20-40 рр. – формування кафедри, вирішення проблеми педагогічних кадрів, діяльність в умовах національно-культурного відродження і початків утвердження тоталітарної моделі суспільства; 2) 50-80 рр. – характеризується посиленням політики державної реформи освіти, русифікаторською стратегією уряду, в результаті чого кафедра української літератури як окрема одиниця існує обмежений час. Переважно викладачі української літератури перебувають у складі кафедр української мови та літератури (1955-1965 рр.), української, російської і зарубіжної літератури та української та російської мови (1965-1974 рр.); 3) 90-і рр. ХХ ст.- поч. ХХІ ст. – укріплення в умовах національно-культурного піднесення початку 1990-х років, що було логічним продовженням українського відродження 1918-1920 рр. на кам'янецьких теренах. Характеризується розширенням тематичного, ідейного спектрів досліджень, поглибленням компаративістських аспектів, широким застосуванням в практиці літературознавчих і фольклористичних здобутків членів кафедри.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра історії української літератури та компаративістики, осередок філології, діяльність кафедри, викладацький склад.

Історія кафедри української літератури починається від часу створення Кам'янець-Подільського державного університету у жовтні 1918 року. Викладачі-філологи забезпечували читання літературознавчих дисциплін на всіх тодішніх відділах університету. Так, на класичному відділі викладались курси західно-європейської літератури, історії грецької і римської літератури. На слов'яно-українському відділі студенти вивчали історичну поетику, історію